

які є на Україні. Отже, відрахування від зиску на потреби спеціальної текстильної освіти (2%) сама текстильна промисловість може збільшити, бо цим вона сама зацікавлена — мати як можна швидше й по змозі більше число текстильного техперсоналу з кращою по змозі технічною підготовкою його.

Збільшення коштів на текстильну освіту для перших років, найтрудніших щодо організації матеріальної бази для навчальних закладів, можна досягти ще пересунувши більші відрахування, що припадають на останні роки п'ятирічки, на початок витрат, тобто на 1929 - 30 і на 1930 - 31 роки.

Ф. ВИННИК

Колективна задільщина на багатоваріантних підприємствах

(з досвіду боротьби за промфінплян на ХПЗ)

Прориви у виконанні промфінплану другого року п'ятирічки поставили перед робітничою класою, перед усією радянською суспільністю на весь зріст питання про мобілізацію внутрішніх ресурсів. У постанові ЦК ВКП(б) з 3 вересня ясно й конкретно вказано ті об'єкти й фактори, які можуть допомогти виконати й перевиконати промфінплян. Це — ліквідація простоїв, прогулів й текучості робочої сили, збільшення коефіцієнту змінності, збільшення обтягу устаткування, поліпшення середзаводського та середцехового планування і т. д. і т. д. Особливу увагу треба звернути на правильну організацію праці на підприємстві, бо тут, коли заглянути поглибше, ми побачимо потворні явища в організації та в використанні робочої сили і як наслідок цього, величезні ресурси, що лежать марно.

Під цим поглядом ми й хочемо спинитися на одній, дуже своєрідній формі колективної задільщини, що застосовується на підприємствах з багатоваріантною роботою. На нашу думку, оскільки перед нами стоїть найактуальніше завдання — збільшити коефіцієнт змінності, завести в цілому ряді галузей промисловості та підприємств третю зміну, перейти у всій промисловості на безперервну виробничу добу, — справа організації та системи оплати праці на підприємствах з багатоваріантною роботою має не тільки локальний інтерес.

Суть зазначеної своєрідної форми колективної задільщини полягає в тім, що тут бригада складається з двох або трьох (залежно від числа змін) робітників, що обслуговують протягом виробничої доби котрийсь верстат (машину) і ділять заробітки нарівно. Треба підкреслити, що ця форма організації й оплати праці, нагадуючи собою на погляд виробничі колективи, по суті нічого спільного з ними не має. Виробничий колектив являє собою вищу форму соцзмагання; ми маємо тут добровільне об'єднання передових робітників, які об'єдналися задля того, щоб максимально підвищити продукційність праці, щоб виконати й перевиконати промфінплян. Нічого такого немає в колективах „бригадної задільщини“. Це є система оплати праці, встановлена від адміністрації, яку систему автоматично прикладається до всіх робітників даного цеху, прольоту, даної групи верстатів. Якщо там колективна оплата становить собою результат організації колективу, то тут, навпаки, самий колектив є результатом установленної зверху системи зарплати. Треба сказати, що система „спільного коша“, зовсім незалежно від руху за виробничі ко-

лективи, з давніх-давен існує в цілому ряді виробництв. Своєрідність розглядуваної тут форми „спільного коша“ полягає в тім, що його учасники працюють у різних змінах; виробничо-технічний зв'язок між ними надзвичайно слабкий і часто вичерпується тим, що змінники обслуговують котрийсь один верстат. Справа отже в тім, наскільки доцільна така система оплати, наскільки вона відповідає виробничо-технічним умовам, і що найголовніше — як вона впливає на продукційність праці.

Щоб це виявити, дослідимо той досвід, що є в цій справі, щоб потім описати та проаналізувати цю систему у тракторнім цеху (тепер самостіоному заводі) Харківського Паровозобудівельного заводу.

* * *

На підприємствах текстильної промисловости така система оплати була аж до кінця 1928 року.

Виробіток облічувано тут не для кожного робітника окремо, а для всього верстату. Заробітну плату на верстат розподілялося нарівно між усіма змінниками, що обслуговували даний верстат або дану групу верстатів. Система ця, як побачимо далі, є не тільки в текстильній промисловості. Вона зветься „бригадною задільщиною“ — і формально, звичайно, це так; фактично ж, як між учасниками бригади технічно-виробничого зв'язку немає, від задільщини лишається тут дуже мало; безпосередній зв'язок між продукційністю праці (виробітком) і зарплатою щезає; стимулююче значення задільщини надзвичайно послабляється, бо зміна інтенсивности праці кожного учасника бригади не відбивається на його заробіткові, бо на спільну зарплату діє й інший фактор — продукційність праці двох других учасників бригади.

Треба підкреслити ще один дуже важливий момент. Одна з позитивних сторін колективної задільщини, як відомо, полягає у взаємному контролюванні та взаємній допомозі учасників колективу. Ефективність такого взаємоконтролювання та взаємодопомоги, коли є певні технічно-виробничі умови, така велика, що з надлишком перебиває зникнення безпосереднього зв'язку між виробітком і заробітком робітника. Тим часом у тих бригадах, що про них оце йде мова, ніякої взаємодопомоги і ніякого взаємоконтролювання не може й бути, просто вже через те, що учасники бригади, працюючи в різних змінах, один одного не бачать. Отже ця система, сполучаючи в собі всі негативні сторони колективної оплати, разом з тим не має ні одного позитивного моменту.

На кінець 1928 року більшість текстильних фабрик перейшли на індивідуальну методику обліку та оплати виробітку. Цей найелементарніший організаційний захід відразу ж збільшив продукційність праці на 10-15%.

Цікаву характеристику цього переходу подає брошура т.т. Кваші та Шафмана — „7-мигодинний робочий день у текстильній промисловості“. Тут ми читаємо:

„Індивідуальний облік виявив величезні коливання у виробітку змінників: за цілком однакових умов на одних і тих же машинах були такі змінники, що виробляли більше від своїх „партнерів“ на 200%. Скоро про таку різницю дізналися робітники досвідної групи верстатів, зараз же, котрі були з них успішніші, категорично відмовились одержувати зарплату з розрахунку пересічного виробітку трьох змінників.

Цей досвід мав вирішальне значення для здійснення нової системи. Робітники, буди певні, що індивідуальний облік виробіток покаже якість їхньої роботи, стали працювати далеко інтенсивніше, і що до приходу на індивідуальний облік продукційність устаткування і праці почала притомом зростати і фактично перегнали всі планові передбачення. До

переходу на індивідуальний облік на фабриці годинна продукційність устаткування була на 3-4% нижча, ніж за 8-ми годинної роботи. Через 5 місяців після того, як було заведено нову систему, годинна продукційність устаткування перевищала рівень останнього кварталу восьмигодинної роботи на 9%.

... Це було 1928 року, а 1930 року, під час напруженої боротьби за темпи, ми бачимо таку ж саму систему зарплати на одному якщо й не з передових, то в усякому разі з найбільших і найважливіших підприємств важкої індустрії—на Харківському паровозобудівельному заводі, у тракторному його відділі.

Структуру відділу (тепер тракторний відділ реорганізовано на самостійний завод) визначає наявність двох основних цехів—збірного і механічного. Те, що в збірному цеху оплата бригадна, це ціком зрозуміло і правильно. Бувши організоване за мануфактурним типом, збирання, однак, має ту спільність з безперервним виробничим потоком, конвеєром і т. д. що темп роботи даного виробничо-трудоного осередку тут обумовлюється технологією самого процесу збирання: один робітник не може тай не мусить випереджати другого; процес праці має безпосередньо й очевидно громадський, колективний характер.

Зовсім інше стоїть справа в механічному цеху. Тут в основному ми маємо індивідуальну, верстатну роботу. З погляду того, що нас тут цікавить—у тризмінних бригадах треба відзначити таке. Деталі виготовлювані й оброблювані в цеху, діляться на дві категорії, різного типу, хоч і зв'язані між собою цілим рядом проміжних переходів. Їх можна було б схарактеризувати так: 1) деталі з довгочасовим циклом виробництва; 2) масові деталі з коротким виробничим циклом. За першими поговоримо далі. Щодо деталей другого типу, то, тут, здається, немов би й немає підстав для „бригадної задільщини“, що обіймала б три зміни робітників. Правда, цілковитої паралелі з текстильними фабриками тут ми не маємо. Якщо там ткацький верстат, прядильна машина виконують котрись одну, цілком стандартну, операцію, дають один цілком стандартний продукт, якщо, там, значить, уся суть реформи полягала в тім, щоб завести індивідуальний облік виробітку кожної зміни, а то навіть і ще вужче—в тому щоб завести автоматичні лічильники, то в тракторному відділі справа стояла дещо складніше.

Наведемо для ілюстрації роботу прольоту револьверних верстатів. З 41 узятих на облік верстатів цього прольоту лише 5 робили на індивідуальній задільщині, а переважна більшість (36) на „бригадній задільщині“. Якого характеру деталі тут робилося, це видно з такої таблиці:

Норма виробітку деталей на один верстат у штуках
за 7-ми годинний робочий день

Усього деталів	З Н И Х								
	До 10 шт. на роб. день	10 — 50	50 — 100	100 — 200	200 — 300	300 — 400	400 — 500	500 — 600	600 і більш
351	24	43	92	108	32	24	18	9	—

Масовий характер виробництва деталей тут очевидний. Яка тут „протяжність циклу виробництва“, видно з того, що на вироблення штуки великої більшості деталей—норма часу становить соті, тисячні і десятитисячні частки хвилини.

Саме вже це присуджує оцінку „бригадної задільщини“. Але тут є ще один дуже важливий момент. Окрім зазначеного нами вище значення взаємоконтролі та взаємодопомоги, як аргументу на користь колективних форм оплати праці, ця остання може бути застосована там, де з тих чи інших причин неможливо або ж дуже важко облічити індивідуальний виробіток учасників виробничої групи. Так от, уся сила в тім, що такий індивідуальний облік виробітку кожного робітника, що належить до складу „бригади“, провадиться, зокрема, і в прольоті револьверних верстатів. Правда, цей облік провадиться страшенно недбайливо, „для себе“; правда, дані цього обліку абсолютно ніхто не використовував, зокрема, їх не використовував і ВЕП, що повинен би був ними цікавитися; можна сказати, що виявлення цього обліку це наше „відкриття“.

Щодня і щозміни інструктори подають майстрові рапорти, з перебіком усіх верстатів, усіх прикріплених до них робітників, про число деталей, зроблених кожним із них, про номери операцій, простої, причини їх і т. д.

Рапорти ці, навіть коли їх поверхово розглянути, являють цікаву картину.

Ми взяли з цих рапортів (за 2 дні) дані, що стосуються бригад, які працюють на одному верстаті, що обробляє котрусь одну деталь (або котрусь одну операцію) і, значить, робить в цілком однакових виробничих умовах. Діапазон індивідуальних коливань у виробітку (при зазначених умовах) — колосальний. Коливання в 10 — 15% — звичайне явище, але не рідко коливання бувають і в 50—100% і більше.

Виробіток у штуках по змінах.

№№ деталей	I зміна	II зміна	III зміна	№№ деталей	I зміна	II зміна	III зміна
2054	120	250	240	$\frac{3}{8}$ Ц 1040	64	30	—
2616	100	75	85	E — 10	250	283	250
$\frac{3}{8}$ — 48	—	145	160	1522	75	61	—
$\frac{5}{16}$ — 0 — 40	335	250	—	2412	115	110	—
E — 13	245	210	200	$\frac{1}{2}$ M 100	100	75	90
426	180	130	260	III — 10	—	325	200
$\frac{3}{8}$ — A 14	180	230	180	2136	65	70	85
437	150	90	230				

Через отакі коливання в індивідуальному виробітку не може бути двох думок про „бригадну задільщину“, про рівність. По суті ми маємо тут систему зарплати, що означає штраф за високу продуктивність і премію за безладдя й невміння (або небажання) працювати.

Економічні наслідки такої системи оплати праці уявити собі не трудно. Краще за всякі цифри говорить про них „червона дошка“, що висить (принаймні, висіла) в цеху. На цю „червону дошку“, як за якість велике героїство, писали тут робітників, що виконали свою норму. Так на червоній дошці і написано:

Робітнику... такий то — спасибі, виконав норму.

І не дивно, що проліт револьверних верстатів систематично недо-виконував виробничі завдання; робітники не тільки не мали приробітку, а систематично недоробляли норми — звідси і низька зарплата.

Політичні наслідки „бригадної задільщини“ цілком відповідають економічним. Були такі випадки, кола після одержання грошей окремі робітники й робітниці приходили до контори і мало не плачучи показували запис свого виробітку (який вони робили самі день-у-день), згідно з яким їм належить вдвоє-втричі більше від того, що вони фактично одержували.

Чітку й недвозначну оцінку цій системі дано в постанові Харківського Міськпаркому на доповідь заводууправи ХПЗ за 1929-30 р.

Окремим пунктом Харківський Міськпарком відзначив „випадки викривлення партійної лінії в справах заробітної плати та організації праці — випадки, що гальмують підвищення продукційности праці (порівняльна оплата, надмірне застосування поденщини)“ і запропонував „заводському партійному комітетові негайно перевірити роботу відділу економіки праці заводууправи й притягти до партійної відповідальности винуватих у порушенні політики партії в справі зарплати“.

Що ж до того, з яких саме причин така нераціональна, економічно убійча й політично шкідлива система зарплати так довго держалася, а також чому, з яких причин цю систему ліквідовано тільки під великим натиском зовні, то тут треба перш за все відзначити недвижність, злочинне недбальство і бюрократизм господарсько-адміністративного персоналу цеху, а почасти й заводу. В обставинах лютої боротьби за темпи індустріялізації, за виконання промфінплану ці „якості“ переростають у „правий опортунізм на практиці“, а основною, з дозволу сказати, метою роботи стає „ставка на самоплив“.

Цікаво б у даному зв'язку навести наші розмови з цього приводу з окремими робітниками заводу.

Напр., коли ми висловлювали своє обурення на „бригадну задільщину“ перед Пом. Начальника цеху в справах праці, він, здвигуючи плечима і дивуючись, говорив:

— Ну що ж тут такого? Адже все ж таки це задільщина...

Деякі економісти з загальнозаводського ОЕТ на наше запитання, чи знають вони про те що в тракторному цеху „бригадна задільщина“, одверто признавалися що нічогосінько не знають.

— Що ж ви в такому разі робите? — поставили ми їм резонне запитання.

— Ми... ми... аналізуємо продукційність праці і зарплату...

Трохи краще стояла справа в цеховому ВЕП'і; позицію й тактику цехового ВЕП'у щодо „бригадної задільщини“ та її ліквідації можна б так схарактеризувати:

— Співчуваємо, але нічим допомогти не можемо...

Вони, бачите, переобтяжені роботою, у них ось як не видно перегляд норм та розцінок, колугода і т. д. А „взагалі“, звичайно, вони розуміють, усвідомлюють собі.*)

Інженер-спец із плянового відділу, кола ми його спитали про перехід на індивідуальну задільщину, іронічно й неохоче цідив:

— Знаємо, знаємо. Це — теорія; звісно, з старих підручників...

Нарешті, майстри, коли заходила мова про перевід на задільщину їхніх прольотів, кидали розмови і з безнадійним виглядом говорили:

— Ні не вийде. А коли й вийде, то ще гірше буде...

Все це тому, що перехід на індивідуальну задільщину потребував певної перебудови роботи, неминуче був зв'язаний з певним ускладнен-

*) Справедливість вимагає відзначити, що після відповідної директиви Міськпаркому, цеховий ВЕП енергійно взявся за ліквідацію бригадної задільщини. Не вадило б також додати, що колишня пасивність ВЕП'у у давній справі значною мірою була обумовлена ненормальною організаційною структурою управління цехом.

ням керівництва. Бо ж коли раніш плян розраховували на верстат, то тепер треба було його довести до окремого робітника.

Ще більші і ще відповідальніші завдання поставив цей перехід на індивідуальну задільщину перед майстром. В чому, власне, були труднощі переходу? Там, де до верстату прикріплена одна або декілька деталей—цих труднощів немає (або правильніше, майже немає). Верстат зміна-в-зміну виробляє ті ж самі, при тому масові деталі (операції). Уся реформа по суті полягає в тім, щоб об'являти робітникам про нові умови роботи. Але, як правило, до верстату прикріплено багато (часто 15-20) деталей. Протягом доби на верстаті в такому разі обернеться декілька деталей, отже, значить, треба по декілька разів заправляти верстат, виймати деталь і т. д. Якщо раніш на це можна було не вважати, бо заробіток ішов у „спільний кіш“, то тепер справа міняється. Приміром, робітник першої зміни закінчив партію деталей одного типу за півгодини-годину до кінця зміни. За індивідуальної задільщини йому немає інтересу заправляти верстат на іншу деталь, бо ж робитиме (і зароблятиме) на верстаті уже другий робітник. Значить, тут перед майстром стоїть завдання так підібрати роботу для кожного верстату й кожного робітника, щоб вона забрала його робочий день увесь цілком. „Цілком“—тут треба розуміти відносно, бо мова йде про масові деталі з циклом виробництва від тисячної частки хвилани до 15-29 хвилин. Якщо, скажім, у робітника залишилось до кінця зміни 5-10 хвилин, а на оброблення деталі треба 15 хвилин, і якщо робітник оці 5-10 хвилин продуктивно не використовує, то це суцільна дрібниця, як порівняти з тими втратами робочого часу, які бувають за системи „бригадної задільщини“. Інша справа, коли перед нами деталь, на оброблення якої потрібно годину—півтори. Таке недовикористання робочого часу, розуміється, ні в якому разі не дозволене, так само як недозволенна й практика виймати з верстату незакінчену деталь, оскільки: 1) на саме виймання деталі часто-густо треба чимало часу; 2) на повторну заправку верстату для нового екземпляру такої ж самої деталі чи іншої нової якоїсь деталі знов таки доводиться тратити чимало робочого часу, при тому непродуктивно. В такому разі приходиться миритись з „бригадною задільщиною“, хоч і тут практика деяких підприємств додала ряд поправок, що забезпечують діяння індивідуальних стимулів інтенсивності праці. Напр., на заводі ДЕЗ для деталей з дійсно довгим циклом виробу, що обіймає 3-5 і більше верстатозмін (обточування валів),—заведено таку методу, що нормувальник оцінює зроблену в зміну частину роботи.

Це нагадує практиковану по деяких підприємствах важкої промисловості періодичну оцінку незакінченої продукції з вельми довгим циклом виробу, от як будівання суден, складних машин і т. д.

Однак, таких деталей у тракторному цеху було дуже мало—менш як 10%. Проведене під поглядом переведу на індивідуальну задільщину вивчення розподілу деталей по верстатах виявило нераціональність такого розподілу. Напр., виявилось, що ряд верстатів можна безболізно перевести на індивідуальну задільщину, бо на них обробляються масові деталі, і тільки 1-2 деталі (з тих, що обслуговує даний верстат) належить до типу деталей з довгочасним циклом виробу. Тому, цілком зрозуміло, стала справа за те, щоб сконцентрувати такого роду деталі на певній групі верстатів. Тут, окрім того, що була досягнута поставлена мета—переведено максимальне число верстатів на індивідуальну задільщину—мов би мимоходом дійдено й прямого виробничого ефекту, зв'язаного з раціональнішим розподілом деталей та використанням верстатів.

Ми спинилися на цьому для того, щоб підкреслити, як правильна організація праці неминує приводить до прогресивних змін в організації виробництва. Ми бачили, що плановим органам, для того, щоб вести індивідуальну задільщину, треба було довести плян до робітника, а цінність усякого пляну адже прямо пропорційно залежить від його конкретності, від його індивідуалізованості. Ми бачили, далі, що перехід на індивідуальну задільщину вимагав від цехової та прольотної адміністрації більшої гнучкості та плановості в розподілі роботи по верстатах, змінах і робітниках, вимагав індивідуалізованого підходу до кожної загадуваної роботи, посилення нагляду й керівництва виробничим процесом. Тепер ми бачимо, як цей перехід на індивідуальну задільщину приводить до правильнішої й ефективнішої організації виробничого знаряддя й самого виробничого процесу.

Як і треба було ждати, реформа зачепила й технічне нормування. Ще й більше — треба сказати, що препоганий стан технічного нормування був одним із тих факторів, що лили воду на млин „бригадної задільщини“. Дошукуючись причин такого впертого відстоювання майстрами цієї нераціональної форми оплати, ми вияснили, що одна з цих причин полягала в тім, щоб мати змогу вільно маневрувати так званими „вигідними“ й „невигідними“ роботами. Самий цей факт — наявність „вигідних“ і „невигідних“ робіт — краще ніж будь-які викладки виявляє стан технормування. Цілком ясно, що коли нормування налагоджене правильно, то всі роботи однаково будуть вигідні або однаково не вигідні. Але, як відповідно налагоджена робота ТНБ — це поки що тільки добре побажання, — то корективи цехової адміністрації до „політики“ ТНБ стають цілком неминучі і до певної міри навіть доцільні.

Функції ВЕП'у бере на себе в такому разі майстер. Він „своїм способом“ „регулює“ продукційність праці і зарплату, підкидаючи „вигідні“ роботи тим, у кого мало заробітку, а „не вигідні“ тим, у кого, на його думку, між продукційністю праці і зарплатою співвідношення нормальне. Ясна річ, що за бригадної задільщини така можливість маневрувати „вигідними“ й „невигідними“ роботами є максимальна; індивідуальна задільщина, де потрібне пляномірне й чітке завантаження кожної зміни по змозі однорідними деталями, ці можливості надзвичайно звужує і там самим викликає у майстра негативне ставлення до змін існуючої системи.

Двох думок про таку систему „регулювання“ продукційності праці й зарплати бути не може. Скажемо лише, що, маневруючи „вигідними“ й „невигідними“ роботами, майстри часто-густо заходили так далеко, що порушували установлене пляном прикріплення деталей до верстатів, щоб порушували найелементарнішу основу плянної організації виробництва.

Якщо раніш ми бачили, що правильна організація праці веде до відповідних прогресивних змін в організації виробництва, то наведений приклад ясно показує, що навіть найраціональніша система організації виробництва не буде дійсна, якщо в її основі не лежатиме відповідна організація праці (і технормування, як складова й найважливіша її частина).

Перехід на індивідуальну задільщину тут відіграє (та вже й відіграв) надзвичайно позитивну роль. Цю роль не вадило б проілюструвати таким прикладом. Оброблення значної частини деталей має не одну, а дві-три, а часом і більше технологічних операцій, що виконуються на одному верстаті. Здебільшого наряд випишується на цілу партію деталей, що їх оброблення не вміщається в рамках однієї зміни (зауважемо, що розцінку дається на всю деталь, а не по операціях). За бригадної за-

дільщини тут усе ясно. Протягом першої зміни виконується, скажім, перша операція для всієї партії деталей, друга зміна виконує другу операцію і т. д. А за індивідуальної задільщини можуть бути два варіанти: 1) кожна зміна проробляє всі технологічні операції, але не для всієї партії деталей, а тільки для тієї частини її, яка вміщається в рядки семигодинного робочого дня; 2) організація залишається та ж сама; по-слідовно обробляється вся партія деталей.

Перший варіант не годиться, бо тут доводиться марно витрачати силу часу на щозмінне виймання деталей, на заправу верстатів тощо. Щодо другого варіанту, то він цілком доцільний, але тут треба перейти від розцінок на всю партію до розцінок на операції. Для більшості деталей та операцій такий перехід великих труднощів не становить, бо в розціночних картках зафіксовано норми робочого часу, потрібні на кожну операцію; але як ці норми з абстрактних розрахунків стають за підставу для певних, цілком конкретних витрат на зарплату, то й треба їх переглядати і вточняти, а в ряді випадків, у зв'язку з цим, і раціоналізувати самий технологічний процес, а це загалом безперечно позитивний фактор.

— Ні, не вийде — говорили майстри за ліквідацію „бригадної задільщини“.

А тим часом на сьогоднішній день більшість верстатів фактично вже переведено на індивідуальну задільщину.

Числових обрахунків ефективності цього переведу ще немає. Однак, ВЕП уже констатував зменшення доплат за недовиріб норм по прольоту револьверних верстатів.

Майстер цього прольоту, що дуже був холодно ставився до реформи, зустрівши нас у цеху, радісний обізвався до нас:

— Уже перевів 30 верстатів...

— Ну? А результати? Краще? Гірше?

— Краще...*)

Робітники зустріли цю реформу з великим задоволенням. Це видно з розмов із робітниками, а також і з спеціального числа цехової друкованої газети „Тривога“, складеної з листів та заміток робітників.

Та знайшлись і супротивники індивідуальної задільщини. Разом із похвальними гімнами реформі можна почути й такі репліки:

— Сволочі... Приневолюють робити задільно...

Саме це формулювання вже таке, що немає ніякого сумніву в соціально-політичному обличчі супротивників реформи. Це люди, що на виробництво прийшли тільки за одним — щоб „зірвати“ (з пролетарської держави) побільше і дати їй „поменше“. „Бригадна задільщина“ помагає їм прикривати своє ледарство („дати поменше“) і коштом більш свідомих і більш продукційних робітників „зірвати побільше“.

Смішно було б говорити, щоб і в майстрів були аналогічні мотиви. Але, коли декотрі майстри й цехові активісти, повстаючи проти на індивідуальну задільщину, мотивували це тим, що, мовляв, бригадна задільщина це є „вища комуністична форма праці, — то тут не важко побачити з-поза високих фраз осячі вуха невідомості, інерції, обломовщини, усі оті „чесноти“ старого світу, що стоять на шляху до виконання й перевиконання промфінплану.

*) У „Харківському Пролетарі“, від 18-X ц. р. у повідомленні сигнально-оперативної групи „Харков. Пролет.“ таке читаємо про результати переходу на індивідуальну задільщину:

„Результати дивовижні... Перелусім ці верстати (револьверні) відразу збільшили свою продукцію. Декотрі з них за 14-15 робочих днів уже виконали своє місячне завдання на 80-100%.

Ю. ІВАНОВ

Політехнізація школи

Сучасна масова школа загально-обов'язкового початкового навчання відстає в темпах свого розвитку від темпів розвитку соціалістичного будівництва і не обслуговує належною мірою потреб і завдань соціалістичного будівництва в реконструктивну добу. Школа не бере разом з робітничою класою та бідняцько-середняцьким селянством щоденної, активної участі в боротьбі за темпи соціалістичного будівництва. Вона не бере достатньої участі в боротьбі за виконання й перевиконання промфінпланів окремих підприємств, а також і в виконанні загального народньо-господарчого пляну. Бувши безумовно школою радянською, з викладанням рідною мовою, з сумісним навчанням дітей обох станів, обов'язковою для дітей всіх націй і вільною від будь-якого релігійного впливу,—наша школа все ж таки й до цього часу не є трудова. Вона не має організаційного міцного зв'язку з соціалістичним виробництвом, не має виробничої технічної бази. Вона не притягнула до себе й не мобілізувала навколо організації всього педагогічного процесу належної уваги робітничих мас і всього радянського суспільства. Тому школа ще не являє собою в повному розумінні державного знаряддя пропаганди комунізму. Вона ще не виховує всебічно розвинених членів комуністичного суспільства. Досягнення сучасної школи, як порівняти з дореволюційною буржуазною школою,—величезні, але цього замало для реконструктивної доби соціалістичного будівництва. Цього замало для виконання п'ятирічки за чотири роки, для перетворення на короткий історичний час країни рад у велику, індустріальну соціалістичну країну. Схоластики, начитництва, авторитарності не повинно бути в трудовій школі. Завдання соціалістичної перебудови країни, яким повною мірою школа повинна відповідати, вимагають ґрунтовної перебудови всієї шкільної роботи, її змісту, форм і метод. Соціалістичне змагання, ударництво, критика й самокритика повинні посісти основне місце в організації навчально-виробничої й виховної роботи школи. Школа за програмою ВКП(б) має бути не тільки провідником принципів комунізму взагалі, але й провідником ідейного організаційного, виховного впливу пролетаріату на підпролетарські і непролетарські шари трудящих мас, щоб виховати покоління, здатне остаточно встановити комунізм. „Програма партії вимагає... „політехнічного (що знайомить у теорії й на практиці з усіма головними галузями виробництва) навчання“.

Тов. Ленін у своїй промові на Всеросійському з'їздові РКСМ 4-Х-1920 р., з'ясовуючи завдання Союзу молоді, цілком з'ясував завдання і школи, а також, чого і як мусить вчитися молодь.

Ленін учив, що школа повинна давати молоді основи знання, виховувати з них освічених людей, здатних боротися за посилення та закінчення будівництва комунізму. Учатися комунізму молодь може, за Леніним, „тільки зв'язуючи кожний крок свого навчання, виховання й освіти з безперервною боротьбою пролетарів і трудящих із старим експлуататорським суспільством.“ Ленін учив про обов'язковість поєднувати теоретичне навчання з повсякденною практикою, з працею робітників і селян: „покоління, якому зараз 15 років, і яке через 10—20 років житиме в комуністичному суспільстві, мусить всі завдання свого навчання ставити так, щоб у кожному селі, у кожному місті молодь розв'язувала практично те чи інше завдання загальної праці, хай найменше, хай найпростіше.“ (Ленін т. XVII ст. 325—329). Отже політехнізація школи є центральне бойове завдання сучасної реконструктивної доби соціалістичного будівництва. Соціалістичний наступ розгорнутим фронтом,

остаточна ліквідація рештків капіталізму в країні рад, прискорення темпів індустріалізації країни, дальший всемірний розвиток важкої промисловости на базі нової техніки, виконання п'ятирічки за чотири роки, прискорення темпів соціалістичної перебудови сільського господарства, цілковита ліквідація куркульства, як класи на базі суцільної колективізації, нещадна більшовицька боротьба з правим і лівим ухилами й з примиренським ставленням до них, боротьба з шкідництвом і бюрократизмом у радянському апараті—ось завдання сучасної доби. Виконання цих величезних завдань зв'язане з перемогою великих труднощів, труднощів гігантського зростання соціалістичного будівництва, швидких його темпів і лютого опору недобитків капіталізму.

Виконання чергових завдань соціалістичного будівництва вимагає найактивнішої участі мільйонів нових високо кваліфікованих робітників, свідомих, всебічно розвинених, здатних за короткий історичний термін збудувати комуністичне суспільство. Нові промислові комбінати, велетні заводи, гіганти радгоспи й колгоспи чекають на нові кадри. Потрібні сотні тисяч свідомих, комуністично вихованих керівників, організаторів, інженерів, техніків, агрономів, працівників різної кваліфікації для всіх галузей соціалістичного господарства. „Центральною проблемою нашого соціалістичного будівництва є проблема керівних господарчих і технічних кадрів“. Політехнізація масової школи прискорює розв'язання цієї проблеми, оскільки ФЗУ, профшколи, технікуми, а також ВИШ'і й ВИТШ'і переважно комплектуються з учнів, які закінчили трудову школу.

Отже політехнічна освіта й комуністичне виховання молоді в школі є основна передумова успішного розв'язання проблеми кадрів і задоволення вимог соціалістичного будівництва.

До 1930 року політехнізацію масової школи провадилось повільно, млявими темпами. За даними шкільного перепису, у грудні місяці 1929 року на Україні було із 1112 міських семирічок лише 72 фабрично-заводських семирічки (ФЗС), де вчилася 39.047 учнів, а між 1707 сільськими семирічками було 248 шкіл колгоспної молоді з числом учнів—93488; при чому з 402.500 учнів другого концентру семирічки (5,6 і 7 групи) лише 51400 вчилася в ФЗС та ШКМ, що становить 12,5%. Щодо загального числа учнів трудшкіл, то з 2.874,000 їх у ФЗУ та ШКМ вчилася 132535 учнів, або 4,6%.

Ці числа свідчать про те, що політехнічна школа на Україні посідає незначне місце. Коли ж узяти на увагу ще й те, що ФЗС і ШКМ—ці осередки єдиної політехнічної школи, не мали постійного, міцного зв'язку з заводами й робітниками, що навчання та виховання в них провадилось за старою програмою, що бракувало в них педагогів відповідної кваліфікації і що виробниче навчання учнів полягало в теорії та випадкових екскурсіях на підприємство,—то можна зробити той висновок, що минулий 1929-30 навчальний рік був тільки початком боротьби за політехнічну школу. Лише 1930 рік є рік значного перелому в справі політехнізації шкіл. Два з'їзди політехнізації шкіл—Всесоюзний і Всеукраїнський, що відбулися в серпні й вересні 1930 року, широко популяризували завдання політехнічної школи. Виконуючи постанови партійних з'їздів, вони мобілізували увагу й активність мільйонів робітників і трудящих республіки навколо завдань загального обов'язкового навчання й політехнізації шкіл. Підсумувавши досягнення й викривши хиби в боротьбі за політехнічну освіту, з'їзди політехнізації об'єднали волю й активність профспілок, госпорганів, комсомолу і органів радвлади навколо політехнізації школи. Почався активний процес перетворення шкіл масової освіти на школи ФЗС і ШКМ. З цих шкіл молоде покоління вийде всебічно розвинене, засвоївши культуру, здобуту всією людністю, і здатне

упертою боротьбою закріпити й завершити будівництва комунізму. Цей процес надзвичайно складний і важкий. Труднощі політехнізації шкіл великі. Ці труднощі упираються в відсутність придатних для політехнічної школи шкільних приміщень, відповідного учбового обладнання як от: фізичних кабінетів, лабораторій, шкільних майстерень. Бракує досвіду, відповідних керівників і організаторів політехнічної школи. І дійсно, за відомостями НКО і статистики, 26% шкіл зовсім непридатні як школи, 42% шкіл мають по одній кімнаті, 30% — по дві кімнати і тільки 56,8% шкіл мають спеціальне шкільне приміщення. Про стан фізичних кабінетів, лабораторій та майстерень певних відомостей зовсім немає. Щодо педагогічного персоналу, підготованого викладати за новими методами в політехнічній школі, то „лише 600 учителів відбули спеціальні курси політехнізації за широкою програмою, 4000 відбули курси з окремих дисциплін, 4000 навчаються ще зараз на однорічних курсах заочних інститутів народньої освіти, а решта й цієї підготовки не має“ (Полоцький „Соціалістичне будівництво і загальне обов'язкове навчання“). Отже із 96 тисяч учителів трудшкіл тільки 9% сьак-так підготовані для роботи в політехнічній школі. Але ці труднощі не є непереможні і вони не повинні затримувати прискорених темпів політехнізації.

Основне для переведення політехнізації шкіл — це масовий рух за неї та виробничо-технічна база. Тов. Ленін ще в 1920-21 році, коли ми мали надзвичайно бідну виробничу й технічну базу, навчав нас використовувати всяку можливість для втілення політехнізму в школу.

Ленін учив, що не можна чекати, поки прийде в школу політехнізм у готовому, закінченому вигляді, а треба боротись за політехнізм. Для політехнізації шкіл треба використовувати ті можливості, що їх дає нам кожного даного моменту наявна виробничо-технічна база. Отже ця база в 1930 році незрівняно більша й міцніша, ніж вона була в 1920-21 році. На основі цієї бази й активності трудящих можна здійснити політехнізацію шкіл до кінця п'ятирічки. Цього вимагає також і динаміка зростання числа учнів у школі. Кількість учнів трудшкіл щороку збільшується. Напр., в 1929-30 р. в обох концентрах трудшколи було 2874 тис. учнів, на кінець 1930 року має бути 3504,6 тис., 1931 року — 4.000,6 тис. 1932 року 4665,8 і на кінець 1933 року — 5221,0 тис. Таке зростання числа учнів пояснюється тим, що на кінець п'ятирічки загально-обов'язковою школою буде не 4-х річка, а 7-мирічка і загально-обов'язковим навчанням будуть охоплені діти віком від 8 до 15 років. Кількість учнів старшого концентру семирічки збільшуватиметься в такій послідовності: 1930 рік — 564,0 тис.; 1931 рік — 844,0, тис., 1932 рік — 1304,3 тис. і 1933 рік — 1808,9 тис. Разом із цим кількісно зростатимуть і випуски учнів, що кінчатимуть семирічку, а саме: 1930 року випуск з сьомих груп дорівнює — 88,0 тис., 1931 року — 108,5 тис, 1932 року — 143,9 тис. і вже 1933 року — 265,7 тисяч.

Ці сотні тисяч молоді є нові учні ВІТШ'ів, ВІШ'ів, Технікумів і шкіл ФЗУ. Це — нові кадри для промисловості й сільського господарства. Політехнізація шкіл має поруч із кількісним ефектом дати ефект і якісний.

Практичне здійснення політехнізації шкіл уже почалось і його треба форсувати за всяку ціну.

Наркомос цього року видав програми для ФЗС і ШКМ.

Ці програми дають повну можливість учителям на місці почати практично й пляново ставити політехнічне навчання і боротися за нього. Контрольними числами на 1931 рік передбачено організацію робітних кімнат для молодшого концентру, на що асигнується 2 млн. карбованців, з розрахунку 25 крб. на комплект, але ці асигновання протягом 1932 і 1933 року мають збільшитись у чотирі — п'ят разів.

На організацію майстерень, кабінетів та лабораторій для другого концентру семирічки в контрольних числах на 1931 рік передбачено 8 мільйонів крб. На ці асигновання можна буде близько 1000 семирічок (30% загального числа їх) обладнати майстернями й кабінетами.

Для повного обладнання майстернями й кабінетами всіх ФЗС та ШКМ, що мають розгорнутись до кінця п'ятирічки, треба буде витратити щодо 50 млн. крб. Політехнізація шкіл вимагає також і додаткових асигновань на зарплату керівникам виробничого навчання.

У нових програмах ФЗС та ШКМ для ФЗС призначено по 4—6 навчальних годин на декаду для молодшого концентру і 8—10 годин для V, VI і VII груп. Збільшено також число годин з фізики, хемії й природознавства—допоміжних дисциплін до політехнізму. Крім того, 2 год. на декаду дається на вивчення основних галузей виробництва. Відповідно для ШКМ дається на декаду окремо на колективне с.-г. виробництво—3 години для молодшого концентру, 3—4 години для V, VI, VII груп, на роботу в майстернях по 2 години і на працю у сільському господарстві—6—8 год. для V, VI, VII груп. Додаткова зарплата за новою програмою дорівнюватиме півставці для кожного комплекту. Це вже для мережі ФЗС і ШКМ, яка розгортається з осені 1930 року, становить до 4 млн. крб. Виходячи з завдання до кінця 1933 року реорганізувати всю мережу семирічок на ФЗС по містах і на ШКМ на селі, вже восени 1930 року мережу ФЗС доводиться до 900 одиниць і мережу ШКМ до 1088. На цю реорганізацію додатково витрачається коло 14 м. крб. Наявна мережа семирічок зараз дорівнює 3300; значить близько 60% семирічок реорганізується в заклади політехнічної освіти.

Для дальшого поступовного переведення політехнізації з тим, щоб її закінчити у 1933 році, треба буде витратити коло 60 мільйонів крб. на учбове устаткування шкіл та коло 20 м. крб. на додаткову зарплату педагогам і на додаткові витрати по навчальній частині.

Крім того, на перекваліфікацію учителів треба буде також великих коштів, але ці витрати залежатимуть від того, як буде організована справа перекваліфікації. Коли для всіх учителів протягом 3-х років організувати лише річні курси перепідготовки, то це потребує до 40 м. крб. Ясна річ, що цю справу треба організувати інакше. Ті 80—85 тисяч педагогів, що не мають відповідної підготовки до роботи в політехнічній школі, мусять дістати цю підготовку різними способами.

Безумовно, частину педагогів треба пропустити через річні курси політехнізації. Основна ж маса учительства мусить добути кваліфікацію шляхом заочного навчання, самоосвіти, в гуртках політехнізму, використовуючи безпосередньо виробничо-технічну базу підприємств. Науково-технічні сили й високо кваліфіковані робітники повинні допомогти в цьому педагогові.

Чи можна ж підвести під наші семирічки виробничо-технічну базу? Безумовно можна, якщо поприкріпляти семирічки в промислових містах до підприємств і в сільських місцевостях до радгоспів, машино-тракторних станцій, комун і колгоспів.

За даними статистики, на 1929-30 рік ми маємо 3274 заклади ценової промисловости з 819.643 робітниками проти 2819 семирічок у 1929-30 році і 3360 у 1931 році. Отже є можливість прикріпити не тільки міські семирічки (їх у 1929-30 року було 1112), а також і сільські до підприємств. Зрозуміло, що практично це можна зробити лише по містах і тих районах, де є заклади промисловости. 1707 сільським семирічкам 1929-30 року протистоїть 975 радгоспів і 878 комун, цебто вже є виробнича й технічна база і для сільських семирічок.

Щодо шкіл першого концентру, то вони також мають можливість ув'язати теоретичне навчання з практикою. За тими ж таки статистичними даними, шкіл першого концентру по містах було 787 і на селі 17158. Підприємств є 3274 промислових, 975 радгоспів і 20607 колгоспів з них 878 комун. Розподіл шкіл, промислових підприємств і колгоспів по економічних районах також цілком підходящий для взаємного прикріплення шкіл до підприємств, радгоспів, колгоспів і навпаки. Це видно з таких даних:

Полісся — має шкіл 1 конц. 1959, семирічок 221, підприємств—258, колгоспів 1324, з них комун 75;

Пранобережжя—шкіл 1 конц. 4810, семирічок 837, підприємств 841, колгоспів 5061, з них комун 144;

Лівобережжя—шкіл 1 конц. 3886, семирічок 636, пром. підприємств 796, колгоспів 4998, з них комун 275;

Степ—семирічок—574, пром. підприємств—633

Дніпрянський п/р.—семирічок 252, пром. підприємств—289;

Гірничий п/р.—семирічок 299, підприємств 457;

Степ, Дніпрянський п/р. і Гірничий п/р. мають разом 7290 шкіл першого концентру, а колхозів—9224, з них комун 384. Крім того, в резерві залишилось у нас 975 радгоспів, по районах, іще не розподілених. Все вищенаведене говорить за те, що на Україні є на сьогодні головніші умови для цілковитої політехнізації шкіл. Кожна масова школа, як першого концентру, так і другого може й повинна мати виробничу й технічну базу для поєднання теоретичного навчання з виробничим і для виховання молоді в комуністичному дусі.

Прикріплення шкіл до підприємств ні в якому разі не може бути механічним. Мова йде про органічний зв'язок. Школа мусить включатися в заводський колектив. Вона мусить обізнатись практично із своїм заводом, з його структурою, організацією виробництва й праці і з організацією й життям робітників. За час перебування учнів у семирічній школі, щобто за 1575 днів навчання, кожний учень має можливість пройти науку соціалістичного будівництва й боротьби за нього на самому виробництві. Обізнавшись із своїм заводом, з його спроможністю і перспективою його розвитку, а також усвідомивши собі місце й роль заводу у відповідній галузі промисловости, учень пізнає і соціалістичну систему радянського господарства.

Вивчаючи організацію праці на заводі й беручи повсякчас участь у житті заводського колективу, шкільний колектив з допомогою заводського активу організує шкільну роботу й життя на заводський зразок. Школа-завод з високою організацією і дисципліною, з навчанням і вихованням на виконаннях конкретних плянових завдань соціалістичного будівництва—така школа зуміє виховати нове покоління, здатне будувати соціалізм. Практика в шкільних майстернях, які відіграють допоміжну роль, а потім (в останній рік навчання) практика в заводських цехах, або в цехах ФЗУ, має завершити виробниче навчання учнів і обізнати їх з силою техніки й енергії.

Для засвоєння сільського виробництва, його зв'язку з промисловістю, а також шляхів його розвитку, шкільний колектив ФЗС держить постійний зв'язок з підшефною сільською школою, беручи практичну участь (за пляном) у роботах сільського господарства. Семирічний шлях політехнічної освіти має дати величезні наслідки в справі комуністичного виховання молоді. Треба тільки єдиним фронтом і єдиною вслею узятися всім за політехнізацію шкіл: парторганізаціям, комсомолів, органам ради на місцях, профспілкам, госпорганам, кооперації і колективам колгоспників. Справа політехнізації шкіл є справа всіх трудящих і всього радянського суспільства.

А. И.

Мобілізація фінансових ресурсів і банківська система

Кампанія мобілізації внутрішніх ресурсів, що почалась в кінці 1929-30 року і з великою енергією продовжується в окремому кварталі, для того щоб бути успішно здійсненою, вимагає інтенсивно її провадити по всіх лініях. Тільки так і буде забезпечене виконання тих велетенських завдань, що намічені на третій рік п'ятирічки.

У цьому нарисі нам хотілося б спинитися на тій ролі, яку відіграє в справі мобілізації ресурсів наша банківська система. Перш, однак, ніж перейти до конкретного обміркування цієї справи, пригадаймо коротенько всі ті шляхи, якими має йти ця кампанія. На чолі всієї роботи як відомо, поставлено фінансові органи на місцях, і вони мають не тільки провадити кампанію в тій частині, яка на них покладена, але й активно керувати всією кооперативною системою та кредитовими установами кожного даного району, округи і т. д. По лінії податкової роботи вся увага в справі мобілізації ресурсів мусить бути віддана збиранню сільсько-господарського податку, при чому не абияку вагу тут має те, щоб платежі надійшли до строку, тим паче, що факт такого надходження ми вже маємо в цілому ряді районів. І знов таки, як і в роботі с.-г. кредиту, тут треба негайно ліквідувати всі недоплати, що числяться за заможними верствами та куркулями. Так само як і в кредитовій роботі, для того, щоб виконати ці завдання, мало ще здійснити ці оперативні заходи, загадані від вищих органів, а треба вдатися до допомоги радянської суспільності і широко розгорнути громадську контролю.

Кампанія нагромадження споживчої кооперації, ведена протягом всього поточного року, надто мусить бути посилена тепер, коли це зв'язується з мобілізацією взагалі всіх ресурсів; тим часом ті суми, що їх досі зібрано тут, явно недостатні,—отже за той короткий час, що залишається до початку 1931 року, тут треба досягти вельми серйозного зрушення. Фінансове плянування в системі споживчої кооперації взагалі ще не поставлене на належну височінь, чим, зокрема й були обумовлені деякі труднощі, що на них в свій час була наразилася кредитова реформа. Успішне стягнення паїв помітно поліпшить і виконання фінплану кооперації.

Державне страхування також покликане до роботи в справі мобілізації коштів через інститут окладного страхування з тим, щоб уже до початку 1931 року зібрати частину сум, що мали надійти протягом 1930-31 року. Організаційно тут треба багато ще чого зробити, і з цією роботою, розуміється, також не можна впоратись без допомоги суспільства.

Велику політичну роль в справі мобілізації ресурсів відіграє розміщення на селі позики „п'ятирічка за 4 роки“ з своєчасним оформленням підписки. І треба, щоб ощадкаси подвоїли свою ініціативу як у допомозі в справі розміщення позики, так і в притягненні вкладів.

Самооподаткування на загальне навчання й інші цілі треба прискорити й посилити і це слід зробити негайно.

Нарешті особливо серйозну роль в цій справі призначено кредитовій системі, головню установам колгоспно-кооперативного кредиту. Ці установи просувають на село величезні суми—на виробниче кредитування сільського господарств й на інші цілі, через систему колгоспно-кооперативного кредиту здійснюється і всі короткотермінові

операції сезонного характеру, що їх провадить Держбанк, от як фінансування хлібозаготівель, заготівель технічної сировини і продуктів тваринництва. Звідси ясно, що, будучи провідником таких величезних фінансових ресурсів, установи колгоспно-кооперативного кредиту можуть та й повинні відіграти якнайактивнішу роль в реалізації кампанії. Досить буде сказати, що в загальній сумі тих кредитів, які йдуть у сільське господарство, кошти системи становлять близько 60% (за даними на 1-VII—1930 р.). Характеризуючи так оце значення системи колгоспно-кооперативного кредиту, треба, розуміється, мати на увазі, що особливої ваги за даного моменту уряд і партія надають роботі низової ланки — с.-г. кредитового товариства. Функції як цих товариств, так і всіх вищих ланок, дуже різноманітні.

На першому місці стоїть боротьба за своєчасне повернення позичок та за ліквідацію прострочок. Після тих великих зусиль, що зроблені були протягом 1929-30 року, прострочки вдалося звести до значно меншої цифри, ніж це було на початку року. Та проте, прострочки і до цієї пори дорівнювали десяткам мільйонів карбованців, при чому райони з розгорнутими вже заготівлями також не дають дуже втішної картини. Треба також відзначити, як несприятливий факт, стан прострочок так званої банківської клієнтури, цебто органів сільсько-господарської кооперації і держорганів; не вважаючи на те, що досить таки чималу частину цієї заборгованості слід буде визнати за нереальну, треба в цю кампанію звернути увагу і на неї. Друге завдання, покладене на систему колгоспно-кооперативного кредиту, — це збирання паїв у низівку, вкладів та поточних рахунків індивідуальних господарств та колгоспів і збирання цільових внесків та авансів.

Мобілізація коштів на цій дільниці повинна бути здійснена ще з більшою інтенсивністю, бо ліквідація прострочок дає тільки своєчасне повернення тих коштів, що вклала держава, а збирання паїв, вкладів і цільових внесків — це вже реальне надходження нових коштів, потрібних на фінансування сільського господарства.

Усі ланки системи — від Центрального с.-г. колгоспно-кооперативного банку до низових с.-г. кредитових товариств — повинні з усією серйозністю забезпечити здійснення всіх цих заходів, загаданих урядом. Така робота, взагалі, дуже важна за даного моменту для установ колгоспно-кооперативного кредиту, разом з тим буде й боротьбою за зміцнення та розвиток у їхній діяльності плянового начала. А тому, разом з оперативною роботою тут треба провадити й якнайширшу масову роботу і виправити всякі викривлення, що були допущені раніш і виявилися в тім, що давалося і несвоєчасно стягалося позички заможним селянським господарствам.

Окрім системи колгоспно-кооперативного кредиту, немаловажну роль в справі мобілізації ресурсів має відіграти й Держбанк, особливо в кварталі жовтень-грудень. Почавши ще в вересні твердо додержуватись плянових лімітів, намічених для кожного клієнта й кожної галузі, Держбанк фактично став зміцнювати кредитову реформу і в той же час мобілізувати кошти клієнтури. Це також неминуче зв'язується з повним урегулюванням перерахунків між клієнтами та з упорядкуванням документообороту. Отже ці заходи мають в результаті дати здійснення подвійної цілі — зміцнити досягнення кредитової реформи і зберегти й притягти кошти.

Разом з тим, роблячи великі вкладення у хлібозаготівлі, що припадають в своїй основній масі на окремий квартал, Держбанк в цьому ж періоді здебільшого й вибирає кошти, дані раніш на фінансування кон-тракції. На цей раз такого роду вилучення набирають особливої ваги,

бо являють собою частину загального нагромадження ресурсів; зокрема в частині контракції технічної сировини майже вся сума повернення контракційних кредитів припадає на окремий квартал, бо в кварталі липень-вересень тут, за невеликими винятками, покриття не було. Щодо зернових культур, то тут чимало контракційних кредитів уже повернуто, але всеж таки ще є щось із 50 млн. крб., які мають бути повернуті протягом окремого кварталу. Нарешті, вельми значні кошти мають бути повернені протягом жовтня-грудня і з контракції худоби.

В операціях Держбанку ці два моменти є основні, але цим іще не вичерпується притягнення коштів по лінії Держбанку. Є ще одна галузь, де організаційна спайка та інтенсивна плянова робота можуть зробити велике діло. Це — пасиви Державного банку і, зокрема, та їх група що й досі зветься поточними рахунками різних установ або „іншими комерційними поточними рахунками“. Уже не раз зазначалося, що в Держбанку є досить чимале число клієнтів чисто пасивного характеру, зовсім не плянових, які проте дають майже кожного кварталу чималий понадпляновий приріст. Тепер дуже було б до діла виявити якнайскоріше характер цієї клієнтури, її основні види і завести ці ресурси у плян. Усі ці „поточні рахунки різних установ“, якби здійснити потрібні заходи, мабуть би дали ще більший приплив коштів.

Останнього часу Держбанк став плянувати ряд операцій, раніш не плянових, і, як видно, має на думці розвивати цю роботу й далі. У всякому разі, та частина ресурсів, що становить тепер найбільш темну дільницю, а саме-оці поточні рахунки, вона протягом окремого кварталу й 1931 року мусить бути розшифрована для того, щоб виявити природу цих ресурсів і залучити їх в обсяг плянованих операцій. Держбанк гадає добитися від своїх філіялів такого розподілу цих рахунків.

- а) медичні установи
- б) підприємства комунального господарства
- в) видовищні підприємства і спортивні організації
- г) установи освітньої мережі і наукові установи
- д) судово-карні органи
- е) органи Наркомвоєнмору
- ж) урядові організації
- з) партійні організації й добровільні товариства
- і) житлові організації
- к) інші державні й громадські організації
- л) концесійні підприємства
- м) приватні особи й підприємства

Отже й тут буде досягнута потрібна ясність.

Далі ж іще залишається вся сума інших поточних рахунків (Цу-страху, Держстраху, профспілок тощо), де так само в тій чи іншій мірі може бути здійснена чи позначиться мобілізація ресурсів.

Система комунальних банків, зв'язана ще з вельми широким колом клієнтури, може як і Держбанк подіяти на своїх клієнтів в порядку виконання контрольних функцій та вдержання клієнтури в рямках плянових лімітів; цей засіб, що його банки дістали після кредитної реформи, повинна всіляко використати й система комунального кредиту подібно до того, як Держбанк використовує його вже з кінця четвертого кварталу 1929-30 року. Такий спосіб впливу на виконання промфінпляну для місцевих комбанків (поки вони ще мають клієнтуру, фінансовану короткотерміновими нецільовими кредитами) тим легше здійснити, що клієнти їм добре відомі і здебільшого перебувають там, де й самі банки. Відносно одної групи клієнтів, а саме — житлотовариств та житлокопів, місцеві ко-

мунальні банки можуть виявити також певну активність, добиваючись покриття заборгованості по квартирній платні та збирання пайових внесків.

Щодо довготермінових кооперативних банків (Всекобанку та Українбанку), то, оскільки за ними залишилось разом із цим також і утворення фондів запасних капіталів кооперації, від них також можна вимагати певної допомоги в справі притягання внутрішніх ресурсів.

Нарешті, опріч усіх оцих шляхів, кредитова система Союзу РСР може допомогти кампанії і тим, що мобілізує свої власні внутрішні ресурси. Тут треба зазначити, наприклад, усі ті операції, що позначаються на різних розрахунках з клієнтами. Розрахунки з клієнтами за комісійні операції, хоч ці операції тепер і дуже мало поширені, все ж таки ще є, так само як і рахунок підзвітних сум. У всіх зазначених випадках банки можуть гаразд подбати за ліквідацію всякої заборгованості на таких рахунках і не дати їй збільшуватись. Теж саме можна сказати і за всякого роду рахунки різних осіб і установ, які є в банках і банки їм часто не надають ваги, тим часом як тут теж можуть застрягати суми суто перехідного характеру, які треба банкам вилучити. У банків є ще подекуди товару,— вони правда хоч і становлять мізерні суми, але й їх треба ліквідувати.

Усі наведені міркування й факти ясно показують, що в кампанії над мобілізацією ресурсів кредитова система повинна здійснити велике й відповідальне діло. При цьому всі окремі частини банківської системи повинні виявити максимум енергії, добираючи тут нових способів і не обмежуючись тими основними й невідмінними завданнями, що на них покладені. Треба пам'ятати, що в розпочатій кампанії наші банки становлять собою одну з найважливіших діляниць.

Г. ФЕЛЬДМАН

Мобілізація лишків чорних металів в 1929-30 р.

Вже в кінці 1-го півріччя почали вирисовуватися надто несприятливі перспективи щодо постачання споживачам металу на наступне II-ге півріччя. Спричинялося це тим, що в II-м півріччі, в зв'язку з розгортанням в цьому періоді капітального будівництва і сезонним розгортанням металооброблення, потреба на метали, річ природна, мусила б дати дальший ріст. Тимчасом, виділені для України на II-е півріччя норми були менші від попереднього півріччя. Зумовлювалося це тим, поперше, що імпорتنі контингенти, які відогравали в металопостачанні України 1929-30 р. надто помітну ролю, були майже повністю використані ще в 1-му півріччі, а подруге, помітним недовиконанням чорною металургією намічених плянів, що особливо почало відбуватися на відпуску товарового металу під другу половину минулого року.

Річ природна, що в такій обстанові більше чи менше сприятливе споживачам металу могло бути лише тоді, коли б своєчасно були вжиті заходи до того, щоб виділені на II-е півріччя товарні фонди пішли повністю за прямим призначенням і перехідні запаси металу постачання споживачів не тільки не зменшилися б далі, а навпаки, коли б в наслідок деякого зменшення їх міг утворитися деякий додатковий резерв для задоволення поточних потреб.

Зважаючи це, українська контора „Сталь“ ще в II-му кварталі поточного року приступила до концентрації у себе систематичних матеріалів про наявність металу в українських споживачів. Найперше, вста-

новлено нагляд за перехідними запасами металу в основного його споживача — металопромисловості.

Підрахунок цих запасів, що обійняв близько 200 заводів металопромисловості України, дав дуже цікаві дані. От, на 1 квітня 1930 р. запаси металу в металопромисловості України дорівнювали таким величинам:

	Сортове залізо		Листове залізо	
	Остача на 1-IV 1930 р. в тоннах	Остача в місяцях	Остача на 1-IV 1930 р. в тоннах	Остача в місяцях
Загальне машинобудівництво . . .	19.864	2,8	10.094	3,7
Суднобудівництво	2.610	2,5	4.689	1,9
С.-г. машинобудів.	53.449	2,1	8.133	3,7
Метвир	3.548	1,5	541	1,4
По всіх підприємств. метало- обробної промислов. . . .	79.471	2,2	23.457	3,0

Отже, з наведеної таблиці вдалося виявити, що судячи з витрат металу в минулому періоді, на 1 квітня запасами металу, що наближалися до норми, розпоряджала на Україні лише одна галузь промисловості — метвиробів; її забезпеченість дорівнювала півторамісячній потребі сортового заліза, а листового заліза — 1,4 місячної потреби.

В усіх інших галузях промисловості запаси були відносно великі, доходючи в усьому загальному машинобудівництві: щодо сортового заліза до 2,8 місяця, а листового заліза — до 3,7 місяця, в сіль.-госп. машинобудівництві — сортового заліза до 2,1 місяця і листового заліза до 3,7 міс.

Становище з запасами металів в металопромисловості було не таким несприятливим, коли б вказаними вище 3—4-місячними остачами металу були забезпечені підприємства металопромисловості однаковою мірою. В дійсності це було далеко не так. Ряд підприємств мали надто значні остачі металу, що доходили по основних його видах до 6—8 місячних запасів, тоді як інші підприємства працювали майже без ніяких запасів — з остачами приблизно 15—20 денної потреби.

Так, наприклад, на I-е півріччя 1930 р. ряд українських підприємств розпоряджав такими остачами: див. на сл. стор.

Наявність значних запасів металу у великих підприємств металообробної промисловості, як це показано, в наведеній вище таблиці, здавалося, мало б забезпечити з боку сировинних ресурсів повну безперебійність виробничого процесу у цих підприємств. Тимчасом, це було не так. Практика показала, що не зважаючи на великі запаси металу, багато підприємств почали у квітні і травні відчувати серйозні перебої у своїй роботі через деяке зменшення поточного надходження металу, зв'язане з провадженими в цих місяцях заходами до зменшення постійних перехідних запасів металу в металопромисловості.

Сталося це тому, що як вияснилося пізніше, при детальному ознайомленні на ряді заводів з характером і структурою заводських остач металу, останні часто-густо включали в собі велику кількість профілів і розмірів, зовсім не потрібних заводі для даного виробничого процесу.

Мимо того, що на підприємствах лежали великі „мертві“ запаси металу, як лишки від минулих років, завезені в I-му півріччі метали,

	Сортового заліза		Листового заліза	
	Остача на 1-IV 1930 р. в тоннах	Остача в місяцях	Остача на 1-IV 1930 р. в тоннах	Остача в місяцях
По заводах загального машинобудівництва				
Сумський з-д ім. т. Фрунзе . . .	999	8,5	1.836	6,6
Київський з-д „Ленкузня“ . . .	1.324	5,9	862	6,7
Харк. з-д „Червоний Жовтень“ . .	318	4,1	120	4,0
Харк. з-д ім. Шевченка	424	3,8	216	1,8
Торецький з-д ІІМГ	7.458	2,7	1.345	4,5
Горлівський з-д кол. УПП Дон-вугілля	1.310	3,7	1.418	1,7
Сталинський з-д кол. УПП Дон-вугілля	1.418	2,4	817	3,6
По заводах с.-г. машинобудівництва				
Токмацький з-д „Черв. Прогрес“ .	8.875	6,1	534	6,8
Запорізький з-д ім. т. Держинського	856	4,8	—	—
Зінов'ївський з-д „Червона Зоря“ .	6.223	1,8	1.856	5,1
Херсонський з-д ім. тов. Петровського	8.447	2,5	675	3,5
Миколаївський з-д „Плуг і Полот“ .	5.076	3,0	979	2,6

в свою чергу, до певної міри не були використані для цілей поточного виробництва, а в деякій своїй частині знову осідали у споживача, збільшуючи і без того велику кількість імобілізованого на підприємствах металу.

За свідченням УТСМ, за одно І-е півріччя 1929-30 р. на його заводах утворилося таких „лишків“ металу 10 тис. тонн сортового заліза, що належали в ІІ-му півріччі до цілковитого вилучення з його заводів.

Такі ж великі лишки металів, призначені до вилучення, були зафіксовані і на заводах загального машинобудівництва, де чимала частина імобілізованого металу лежала ще з 1927 р.

Утворення „мертвих“ запасів металу, в умовах гострого голоду на чорні метали викликане було, як показала спеціальна робота в цій частині, відсутністю до самого останнього часу будь-яких серйозних заходів в справі виявлення потреби на метал, опертої на дійсному обліку технічно-економічних показників роботи споживачів.

По-старому, за основний матеріал, щоб судити про потребу в металі, правління зверталося до заявок споживачів (правда, кореговані в деякій мірі регулятивними органами), що здебільшого дуже різняться, навіть у найбільших і відповідальних споживачів, від фактичної потреби. Так, наприклад, у більшості українських споживачів заявки на 1929-30 р. були подані на рівні гостро-збільшеної потреби, при чому в окремих споживачів заявки перевищували дійсну потребу мало не вдвое (Укрмашбудтрест — сортове залізо).

Природно, що обставина ця привела до того, що металопостачання в I-му півріччі проходило по ряду споживачів під впливом підвищених їх вимог, що мало наслідком нагромадження під кінець півріччя у всіх споживачів надмірних лишків металу, що межували у деяких з них навіть з затовареністю. Мимо цього факту, що є надто важливий, дуже велику роль в утворенні лишків відіграло надто незадовільне постачання заводами-постачальниками окремих видів і профілів металу, що задержувало тим самим пуск у виробництво наявних запасів металу. Цей момент, момент некомплектного постачання, мав в I-му півріччі 1929-30 р., особливо в першій його половині, надто важливе значення.

Становище це в значній частині ускладнилося тим, що у ряду найбільших споживачів на заводах зовсім не було роботи щодо плянування постачання підприємству основної сировини — металу.

Постачальницькі органи заводів надто слабо враховують потребу й витрати окремих профілів і розмірів металу по окремих календарних відтинках року. На багатьох заводах зовсім не поставлена робота наглядання за тим, щоб по фондах, призначених на найближчий відтінок часу, були видані замовлення на ті профілі й розміри, що в них завод відчуває найбільшу нужду.

Така примітивна робота постачання призвела по ряду заводів до того, що окремі профілі металу були завезені повністю на початку операційного року, в той час коли потреба в них відчувалася або рівними частинами на протязі всього року, або навіть зовсім в кінці року.

Тимчасом, програми заводів не один раз мінялися. Надто разливий приклад можна з цього погляду навести з УТСМ, програма якого за період з I-X 1929 р. до I-IV 1930 р. мінялася 26 раз. До того ж змінялися не тільки кількісні показники, але й якісні. Давано завдання на зовсім нові машини, що для виготовлення їх замовлені і завезені профілі й розміри металу повністю використати не було змоги:

Отже, окремі профілі осідали на заводах, як метал непотрібний, як метал зайвинний, в той саме час як в іншому металі відчувалася надто гостра потреба. Уникнути цього зла, або зробити його менш дошкульним можна було, звичайно, в тому разі коли б трести, що об'єднують металообробні підприємства (трести й об'єднання) взяли б цього року до опрацювання справи внутрішньо-трестівських перекидок металу з тим, щоб звільнивши свої окремі заводи від зайвих і непотрібних їм видів металів, постачити цей метал іншим своїм підприємствам, що цього металу потребують.

Об'єднання й трести, проте, до таких перекидок майже зовсім не приступали, вони вважають за краще зоставляти лишки металу на окремих заводах „про запас“ і ставити в той же час вимоги на видачу додаткового металу для безперебійної роботи своїх заводів.

Більше від того, на підприємствах зайвинний метал був перетворений в ряді випадків в такий стан, коли метал цей абсолютно неможна було використати на інших підприємствах. Так, наприклад, на підприємствах УТСМ завезений метал був розрізаний на дрібні шмати відповідно до деталей машин. На одному лише заводі „Плуг і Молот“ в м. Миколаєві таких нарізаних шматків 1—1½ метр. завдовжки налічується 800 тонн.

Крім того, виявився „надлишок“ спеціальних металів, що вальцювалися закордоном, і замовлення на які взято під спеціальний нагляд. Так, наприклад, на тому ж таки заводі УТСМ — заводі „Плуг і Молот“, із замовленого в II-му кварталі закордоном якісного металу в кількості 518 тонн, що надійшов на завод в березні 1930 р., через 3 місяці (в червні 1930 р.) 275 тонн цього металу, були передані вже заводам

як метал зайвинний, що його належало вилучати з заводу, до того ж надто показовий той факт, що окремі профілі металу належали до вилучення повністю в тій же кількості, що в ній метал цей був завезений з-за кордону.

В таких умовах робота в справі мобілізації внутрішніх ресурсів металу на Україні провадилася двома напрямками: по-перше, в напрямку усунення причин, що викликали нагромадження лишків металу і, по-друге, вилучення цих лишків.

До виконання першого завдання держець металу на Україні, українська контора „Сталь“, пішов шляхом вказання своїм споживачам (окремим заводам, трестам та об'єднанням) на всі ті ненормальності, що спостерігається у них в їхній роботі щодо постачання металу.

Своїми практичними пропозиціями українська контора „Сталь“ старалася поліпшити постачальницьку роботу своїх споживачів, з тим, щоб споживачі справді знали, що в них робиться в справі витрачання надходження металу. Цим самим українська контора „Сталь“ намагалася поперше добитися зменшення витрат металу і подруге реально здійснити зменшення перехідних остат металу у споживачів.

Одночасно з цим приступлено до виявлення на підприємствах набираних у них лишків металу. Насамперед обслідувано окремі підприємства УТСМ і ті заводи машинобудівництва, де були значні кількості непотрібного металу. В перший період обслідування (травень-червень) виявлено понад 16 тис. тонн зайвинного металу.

Вилучити цей метал не було, проте, змоги, бо робота першого періоду хибувала на ряд дефектів. Рудметалторг, що виявляв тоді лишки самостійно, зовсім не врахував ваги цієї роботи. В гонитві за кількісним ефектом (якнайбільше виявити зайвинного металу) Рудметалторг актував ті профілі й розміри лишків, що їх значилося на підприємствах дуже багато, зовсім не звертаючи уваги на ті невеликі кількості металу, що були по кожній окремій позиції. В підсумку вийшло, що по таких позиціях (з невеликими лишками) метал, що збирався в загальній сукупності великими кількостями, часто-густо заводам зовсім не потрібними, лишався на підприємствах і надалі лежати без жодного руху, в той час, як профілі й розміри, призначені для роботи наступного періоду, актувалися як метали зайвинні.

Ясно, що вилучати далі такі метали зовсім не було змоги.

Крім цього, акція хибувала на ряд дефектів якісного характеру. Агенти Рудметалторгу, не маючи зовсім досвіду в акції чорних металів, здебільшого не вказували в актах необхідних технічних умов, що ускладняло процес рознарядження виявлених металів і тим самим їх вилучення.

Всі ці моменти призвели до того, що акти первісні виявилися дефектними і їх реалізація була дуже утруднена. З усього заактованого за цей період 16 тис. тонн металу, була змога рознарядити клієнтурі тільки близько 7 тис., а решту довелося далі переактувати.

Однак, і рознаряджені 7 тис. тонн металу були по суті в значній частині не вилучені, бо підприємства відмовилися здати заактований метал, посилаючись на неправильну його акцію.

Такі були результати роботи в справі вилучення металів в перший період цієї роботи.

Перелом стався у липні, коли навколо мобілізації лишків металу була сконцентрована увага суспільности. Заклик газети „За Індустріалізацію“ до місцевої преси і заводської суспільности взяти під свій нагляд роботу в справі виявлення внутрішніх ресурсів металу, підхопила на Україні своєчасно Харківська преса, що приділила мобілізації лиш-

ків металу цілі шпальти, висвітлюючи потім час від часу хід роботи щодо виявлення лишків, беручи „під обстріл“ ті підприємства, де цій роботі не приділяли належної уваги.

Мобілізація суспільности навколо виявлення лишків дала свої наслідки, і в період серпень-вересень бригади, куди входили представники заводської суспільности, виявили понад 40 тис. тонн непотрібних споживачам лишків металу.

А всього за 2-е півріччя виявлено по Україні таку кількість зайвинних металів:

	Виявлено в тоннах
За час квітень-червень	16.902
„ „ липень	3.476
„ „ серпень	24.475
„ „ вересень	16.329
Разом	61.182

Число це, як вже відзначено вище, слід зменшити, приблизно, на 10 тис. тонн металу, що на нього складено в квітні і травні дефектні акти, переактовані потім в липні—вересні. Всього за II-е півріччя 1929-30 р. виявлено по Україні 51—52 тис. тонн зайвинних металів, що лежали у споживачів „мертвим“ баястом, в той саме час, коли країна відчувала надто гостру потребу в цих металах. Зайвинний метал був виявлений на 83 підприємствах, що з них 42 об'єкти падає на підприємства металопромисловости, в тому числі 11 об'єктів були обслідувані в чорній металургії (заводи і будівництва об'єднання „Сталь“),

По окремих групах заводів кількість виявлених зайвинних металів дано в наступній таблиці:

Назва об'єднань	Число заводів, де проваджено обслідування	Виявлено лишків металу в тоннах		
		На вагоно	З занарядки	Всього
Сталь	11	7 151	4.252	11.403
У. Т. С. М.	11	21 781	371	22.132
Машинооб'єднання	3	1.782	672	2.409
Гірзавтрест	7	3.706	4.341	8.047
Укрмето	6	2.935	—	2.935
Машинохемтрест	1	267	—	267
Союзверфь	3	3.615	—	3.615
VIII Будтрест	3	1.131	6.751	7.882
Укрметалбуд	1	74	—	74
Луганбуд	1	104	—	104
В. Е. О.	2	733	—	733
Есхар	1	65	—	65
Донбасструм	2	108	—	108
Укрхемтрест	5	717	—	717
Коксобензол	4	26	—	26
Укрсілікаттрест	8	131	—	131
Укрсклопорцеляна	2	131	—	131
Полтав. Пар. Рем. З-д.	1	56	—	56
Голов. Мат. склад Півд. залізниць	1	347	—	347
Разом	83	44.840	16.342	61.182

В наведеній таблиці звертає на себе увагу те, що більш як 16 тис. тонн металу виявлено з занарядки. Викликано це тим, що виявляючи метал, українська контора „Сталь“, яка керувала роботою виявлення й вилучення лишків чорних металів, намагалася так поставити цю роботу, щоб якнайповніше уникнути зустрічних перевозів. Тому, фіксуючи лишки, бригади в першу чергу вилучали той метал, що мав надійти на завод з поточної занарядки, лишаючи взамін цього на заводі відповідний метал з наявних запасів.

Таким способом вдалося зменшити занарядки IV кварталу більше ніж на 16 тис. тонн металу, тобто фактично здійснити вилучення лишків металу з наявності, не вдаючись до перевозів. В наслідок цього, одночасно зменшено і портфель замовлень металургійних заводів, і тим самим зменшено кількість перехідних замовлень, що визначилися в кінці минулого року чималою цифрою, оскільки металургійні заводи Півдня закінчили операційний рік з великим недовиробітком, що особливо відбилося на відвантаженні товарового металу.

Виявлені лишки по родах металу складаються з таких груп:

(Виявлено в тонах):

	З наявних запасів	З замов- лення	Всього
Сортове залізо	26.932	9.651	36.583
Листове „	7.746	3.371	11.117
Балки і швелери	2 515	3.258	5.773
Дахове й цинковане	1.094	—	1.094
Труби	182	62	244
Чавун	5.058	—	5 058
Виливанець бракований	1.313	—	1.313
Разом	44.840	16 342	61.182

З таблиці звертає на себе увагу те, що в основному виявлене сортове залізо, (понад 60% всього виявленого металу), другою групою іде листове залізо, а потім балки і швелери. Актація чавуна й виливання стосується до першого періоду роботи коло виявлення лишків. Надалі бригади чавуна й виливання не виявляли, зосередивши всю свою увагу на виявленні зайвини вальцьованих виробів.

Треба відзначити, що серед виявленого сортового заліза зовсім немає заліза дрібних розмірів, зокрема круглого, що його можна було б направити на будівництво для арматурних робіт. Основна маса виявленого сортового заліза припала на залізо кутівкове, до того ж великих розмірів, призначених для конструкційних робіт.

До масового занарядження виявленого металу, тобто до призначення його тим споживачам, що відчували в ньому потребу, приступлено на Україні в кінці серпня, коли були одержані від регулятивних органів відповідні вказівки, куди направити той метал, що був виявлений з внутрішніх ресурсів. Тут неможна не відзначити, що директиви в цій справі були далекі від чіткості. На протязі серпня надійшло кілька вказівок, що з них одні суперечили другим. Це значною мірою ослабило ударність роботи щодо вилучення зайвинного металу, бо між моментом виявлення металу і його рознарядженням пройшов досить

довгий період, що протягом його певна частина металу поперше була витрачена самими підприємствами, подруге перекинута трестами і об'єднаннями на інші їх підприємства.

Через це в серпні (вірніше за 5—6 день до кінця серпня) рознаряджено тільки близько 10 тис. тонн зайвинного металу. Увесь тягар роботи в справі рознарядження виявленого металу припав на вересень, коли рознаряджено понад 30 тис. тонн лишків чорних металів.

А всього за II-е півріччя з внутрішніх ресурсів виявлено й перекинута по Україні таку кількість металів. (в тоннах):

	Розподілено					Передано	Всього
	Занаряджено	Анульовано за наряджень	Перекинуто всередині тресту	Залишено на з-ді			
Сортове	16.375	3 751	2.149	5 509	1.417	28.201	
Листове	3.007	3.331	483	2.439	157	9.417	
Балки й швелери	2.092	3.315	30	232	—	5.669	
Дахові і цинковане	407	—	160	152	—	719	
Труби	190	62	—	—	—	252	
Чавун	3.263	—	—	1.786	—	5.049	
Разом	24.334	10.459	2.822	10,118	1.574	49.307	

Рознаряджений метал був направлений в основному безпосередньо споживачеві в рахунок його замовлень, що виконання їх на заводах „Сталі“ затягалось.

До рознарядження зайвинного металу товаропровідній мережі вдавалися лише в тому разі, коли виявлений метал не було змоги направити безпосередньо клієнтурі, в тих випадках, коли в актах лишків не було технічної умови вилучуваного металу, або коли виявленого металу було так небагато, що занарядження його безпосередньо споживачеві було зв'язане із значними незручностями транспортного порядку.

А проте, чималу пайку виявлених металів все ж довелося направити на бази Металоскладу, бо відсутність потрібних технічних умов мала місце в ряді актів.

Занарядження по групах споживачів виявленого із внутрішніх ресурсів наявного металу подано в такій таблиці:

Основна маса металу була призначена металопромисловості — 38% занарядження. Потім іде, не рахуючи Металоскладу, неметалічна промисловість, серед якої основне місце посідає вугільна промисловість, що їй метал здавано порядком наказу тов. Куйбишева щодо посилення постачання Донбасові.

Як один з несприятливих моментів роботи в справі мобілізації лишків металу в 1929-30 р. слід відзначити слабе відвантаження виявлених лишків. З цього погляду становище в перший період актації було надто несприятливе. Заводи, що на них виявлено лишки металів, зовсім не вважали за потрібне метал цей відвантажувати. Щоб спонукати заводи виконати наряди на відвантаження виявленого металу, довелося поряд з мобілізацією навколо цього питання уваги суспільности, заводських організацій, преси і т. д., взяти заходів до передачі надто зловмисних випадків прокуратурі, щоб притягти винних до карної відповідальности за зрив постанови РПО в справі мобілізації лишків металу.

Занарядження (в тоннах)

Групи споживачів	Сортове	Балки і швелери	Листове	Дахове і цинковане	Труби	Чавун	Всього
Наркоматам	9	108	4	59	2	—	182
Металопромислов.	4.418	411	908	123	1	3.263	9.124
Неметал. пром.	2.878	1.276	65	9	29	—	4.257
Пром. підурядна Наркомторгові	56	—	—	—	—	—	56
Район електр. станції	146	—	—	—	—	—	146
Ком. господарство	37	—	—	—	—	—	37
Житлов. коопер.	359	40	222	—	20	—	641
Усупільн. сектор	—	—	—	112	—	—	112
Міське індивід. споживання	3	—	—	—	—	—	3
Металоскладові	6.111	257	1.761	80	101	—	8.310
Буд. організац.	1.006	—	47	—	37	—	1.090
Укрпостач.	352	—	—	24	—	—	376
Всього	15.375	2.092	3.007	407	190	3.263	24.334

Повзяті заходи дали деякі наслідки лише в другій половині вересня, коли заводи почали трохи відвантажувати виявлений метал. Однак, і в цьому періоді масового відвантаження не було, бо навіть по тих заводах, де замовлення прийнято до виконання—відвантаження не було, через те, що з кінця вересня порожняк подавали погано. Тому вилучення виявленого металу перейшло цілком на осібний квартал.

Отже, центр ваги всієї роботи щодо вилучення лишків, виявлених в кінці 1929-30 р. (відвантаження цих лишків), падає на осібний квартал.

Робота ця надто складна й марудна. Виконати її можна тільки за участю заводської суспільности і преси, бо без допомоги громадських організацій зайвинний метал не буде вилучено, оскільки господарники ніяк не можуть розстатися з лишками.

Тимчасом, без фактичного перекидання зайвинних металів дійсному їх споживачеві, вся робота в справі вилучення лишків і їх рознарядження абсолютно нічого не варта.

Директиви уряду в цій справі повинно безвідмовно виконати. „Мертвий“ метал з внутрішніх ресурсів повинен ожити. В осібному кварталі цей метал має допомогти справі металопостачання споживачам.